

ใบความรู้

เรื่อง พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม

เรื่องที่ 3 องค์ประกอบของการศึกษาความเป็นพลเมือง

การสร้างพลเมือง มีหลักการพื้นฐานของการจัดการศึกษาเพื่อสร้าง “ความเป็นพลเมือง” ให้เกิดความตระหนัก เรียนรู้ และพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย เราสามารถสรุปหลักการพื้นฐานของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ได้ดังต่อไปนี้

1) ผู้สอนจะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมือง ไม่ใช่ผู้สอน แต่คือ ตัวผู้เรียนเอง โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็น “วิทยากรกระบวนการ” ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดได้ และ “พัฒนาตนเอง” ให้มีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองได้ด้วยตนเอง

2) การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็น “แนวระนาบ” มิใช่ “แนวตั้ง” ที่มีอาจารย์มี “อำนาจ” เป็นผู้ผูกขาด “ความรู้” โดยผู้เรียนมี “หน้าที่” ต้องจดจำและทำตามที่อาจารย์บอกและวัดผลว่าถ้าใคร “จำ” และตอบตามที่อาจารย์ “สอน” ได้มากเท่าไรจึงได้คะแนนดีมากเท่านั้น หากเป็นการเรียนการสอน “แนวระนาบ” ที่ผู้สอนจะเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนและเรียนรู้จากผู้เรียนได้ด้วย

3) การพัฒนาตนเองให้มีความเป็นพลเมืองในข้อต่าง ๆ ไม่ได้เกิดจากการฟังบรรยาย หากต้องใช้กิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ

4) การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็น “พลเมือง” จะต้องติดตามประเมินผลการพัฒนาตนเองโดยให้มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสรุปทบทวนการเรียนรู้ (Reflection) โดยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ

ประเทศที่มีการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย อาจมีการให้น้ำหนักคุณสมบัติของ “ความเป็นพลเมือง” แตกต่างกันไป ซึ่งโดยสรุปแล้วประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ

- 1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้
- 2) เคารพสิทธิผู้อื่น
- 3) เคารพความแตกต่าง
- 4) เคารพหลักความเสมอภาค
- 5) เคารพกติกา
- 6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

การศึกษาความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 4 อย่าง คือ

- 1) ประชาสังคมและระบบ
- 2) องค์ประกอบข้อปฏิบัติพลเมือง
- 3) การมีส่วนร่วมพลเมือง
- 4) อัตลักษณ์พลเมือง

รูปแบบกิจกรรมเพื่อสร้าง “ความเป็นพลเมือง” เราสามารถใช้กิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ให้มีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองในข้อต่าง ๆ ทั้ง 6 ข้อ

เรื่องที่ 4 แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

“ความเป็นพลเมือง (Citizenship) ของระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ สามารถยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาในสังคมของตนเอง”

พลเมืองที่ดี หมายถึง พลเมืองผู้สามารถปฏิบัติ “กิจที่ต้องทำ” และ “กิจที่ควรทำ” ได้อย่างสมบูรณ์ โดยประพฤติตนตามหลักกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรม และจริยธรรมอันดีงามเพื่อเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

พลเมืองดีมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. เคารพกฎหมายของประเทศ
 2. เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น
 3. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก
 4. มีเหตุผล ใจกว้าง และรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่นได้เสมอ
 5. มีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน
 6. มีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลกหรือองค์กรที่ตนเองสังกัดอยู่
 7. มีความกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองการปกครอง เช่น การเลือกตั้ง เป็นต้น
- แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ประเทศ ดังนี้

1. ด้านการเมืองการปกครอง เพราะพลเมืองดีจะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้โดยมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ประเทศคงไว้ ซึ่งระบบการปกครองนั้น ๆ และทำให้ประเทศขับเคลื่อนไปข้างหน้า
2. ด้านสังคม เพราะพลเมืองดีจะไม่ก่อความวุ่นวายหรือสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขแก่สังคม นอกจากนี้พลเมืองดีจะดักเตือนและปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลบางส่วนที่ยังหลงผิดประพฤตินิดีอยู่
3. ด้านเศรษฐกิจ เพราะพลเมืองดีจะประกอบอาชีพสุจริตและใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะทำให้ตนเองมีฐานะมั่นคงและทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง พลเมืองบางคนอาจนำทรัพย์สินบางส่วนไปบริจาคช่วยเหลือผู้ยากไร้หรือตั้งมูลนิธิ เพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

แนวทางการเสริมสร้างสำนึกความเป็นพลเมือง : กรณีศึกษาประเทศไทย

พลเมือง มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและประเทศชาติ หากบ้านเมืองใดประชาชนขาดความรู้ และขาดความสนใจความเป็นไปของบ้านเมือง ย่อมมีแต่ปัญหาไม่สิ้นสุดและไม่สามารถพัฒนาได้ การสร้างเสริมและยกระดับ “ประชาชน” สู่ “พลเมือง” ให้มาก ๆ จึงเป็นทางออกที่ทุกฝ่ายให้ความสำคัญ

สำนึกพลเมือง คือ ความตระหนักของผู้คนของประชาชนที่มีหน้าที่ต่อประเทศชาติและสังคม

ในฐานะผู้ที่จะเป็นพลกำลังของประเทศ เพราะพลเมือง มาจากคำว่า “พล + เมือง” ในการช่วยกันเป็นหูเป็นตาและไม่นิ่งดูตายต่อความเป็นไปของสังคมและประเทศชาติ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการทำตามกติกาของสังคม และร่วมแก้ไขปรับปรุงพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติให้ดีขึ้นด้วยตนเอง

การสร้างสำนึกพลเมือง สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจร่วมดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในกิจการของชุมชน สังคม และภาครัฐ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ก็ทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย เป็นรูปแบบหนึ่งที่เริ่มมีให้เห็นมากขึ้น กระบวนการสร้างสำนึกพลเมือง เป็นการให้ความสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ และการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสาธารณะเพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง กระบวนการสร้างสำนึกพลเมืองเป็นเพียงแค่จุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ที่จะเปิดมุมมองและเปลี่ยนทัศนคติ ให้เล็งเห็นศักยภาพของคนในการพึ่งพาตนเองของคนในสังคม และชุมชน

กระบวนการสร้างสำนึกพลเมือง มีทั้งสิ้น 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ระบุปัญหา

ขั้นที่ 2 เลือกปัญหา

ขั้นที่ 3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ขั้นที่ 4 การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสาธารณะ

ขั้นที่ 5 การนำเสนอผลงานหรือนโยบายสาธารณะ

ขั้นที่ 6 การสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้

นโยบายสาธารณะ คือ แนวทางที่ภาครัฐใช้อำนาจตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำการหนึ่งสิ่งใดและกำหนดขึ้นโดยตรง โดยอาจเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษร มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การจัดทำโครงการ บ่งชี้ทิศทางและเงื่อนไขของการกระทำด้านการบริหารจัดการที่จะช่วยให้บรรลุผลตามต้องการ